

Կաթուղիկոսն ամենայն Հայոց, որպէս տեսանի ի բանաւոր պատմութենէ ծայրագոյն նուիրակաց Ս. Էջմիածնի, որք զծայրագոյն վարդապետութեան պաշտօնն ստանձնեալ շրջէին ընդ ամենայն աշխարհ եւ ծագէ ի ծագ քարոզէին ժողովրդեան Հայոց ամենայն համարձակութեամբ եւ բարեկարգէին զվիճակս եւ զեկեղեցիս Հայոց, եւ մարբէին ի մելորութեանց եւ ի նորամուտ սովորութեանց օտարաց, թէեւ նուիրակութեանն պաշտօն տեսեաց ցեփրեմ Կաթուղիկոսն՝ ցամ Տեառն 1830:

Զնոյն կարգ բեմբասացութեան ցանկանալով Վեհափառ Հայրապետիս մերոյ Տ. Տ. Գէորգայ Դ. ի վերանորոգել յեկեղեցւոջ մերում՝ հաճեցաւ ի թիւս ուսանելի դասական առարկայից հանրահայկ իւրակերտ ձեմարանի Մայր Աթոռոյս տալ ուսուցանել աշակերտաց 7-րդ, 8-րդ, 9-րդ դասարանաց զգիտութիւնս Աստուածաբանութեան եւ բիմբասացութեան, կարի կարեւոր համարելով դայնս պայծառութեան եկեղեցւոյ մերոյ, որ յիրաւի զօւրի յԱստուածաբանից եւ ի բեմբասաց վարդապետաց գտանէր ցայսօր՝ մանաւանդ ի Ռուսաստան:

Մ. Ե. Ա.

ԱԶԳԱՅԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ.

Ազգիս ներկայ Վեհափառ Հայրապետ Տ. Տ. Գէորգ Դ. իւր Հայրապետական դահլը բարձրանալու օրից սկսեալ՝ չէ դադարած եկեղեցական ու Ազգային բարեկարգութիւններից, յորոց մին է եւ այս, որ երկար տարիներ ընթացքում զանազան հանգամանքներից ու ազդեցութիւններից Հայոց եկեղեցական կարգաց մէջ յառաջացած զեղծմանքի եւ նորմա-սօսաբանական շեղումների առաջն առնելու համար 1868 թուականում ուղղեց ամեն վիճակաւոր Առաջնորդաց, Թեմական Առնից, Փո-նորդաց եւ Հոգեւոր Կառավարութեանց մի ԿԱՆՈՆԱԿԱՆ ԿՈՆԴԱԿ, նորին սուրբ Օծութիւն նկատելով քահանայացու զբաղ-րաց ընտրութեան մէջ ժողովրդեան մասնակցելու իրաւանց եւ պարտականութեանց զեղծումները, նկատելով ժողովրդեան եւ քահանայից միմեանց հետ ունեցած անկարգ ու անկանոն յարաբերութեան ձեւերը, որոնք յառաջացնում են երկպառակութիւններ եւ առիթ են տալիս թէ ժողովրդեան եւ թէ քահանա-

յից անվերջ բողոքագրութեանց եւ գանդատանաց՝ մի քանի կարեւոր կանոններ վերանորոգեց, ինչպէս նաեւ նոյն կանոնական կոնդակի Գ. Ե. եւ Զ. յօդուածներով օրինադրեց, որ իւրաքանչիւր՝ ժողովուրդ հաւաքութեան ընտրէ իւր եկեղեցական գալիքներին տրուանաւոր քահանայական կոչման համար եւ իրրեւ իւր ընտրած ժողովուրդը, կենցաղավարութեանը եւ եկեղեցական սպասարկութեան մէջ արիւմտանութեանը քաջածանօթ համարնակիչ՝ վկայէ նոյն հանրագրութեան մէջ այն ամենի մասին. իսկ նորա (քահանայացու գալիք) ուսումը քննութեամբական Ատեաններէ եւ Հոգեւոր կառավարութիւններէ մէջ, Օրինագրեց նոյնպէս, որ ժողովրդականը նախ քան իւրեանց քահանայացուի ձեռնադրութիւնը՝ պայմանադրով պարտաւորուին քահանայի ձեռնադրութիւնից յետոյ ապահովապէս պահպանել նորան եւ Նորին Սբութեան Կանոնական Կոնդակի համեմատ՝ այնուհետեւ երբէք չպահանջեն Հոգեւոր Իշխանութիւնից տեղափոխել կամ հեռացնել քահանային այն տեղից, որի եկեղեցւոյ վերայ նա ձեռնադրուած է, որովհետեւ ըստ եկեղեցական կանոնաց ժողովուրդը իւր ստորագրութեամբ մէկին ընտրելուց եւ քահանայ ձեռնադրել տալուց յետոյ իրաւունք չունի Հոգեւոր Իշխանութիւնից նոյն քահանայի տեղափոխութիւնը պահանջել:

Բայց Ա. Սինօգրն կատարելով որ Նորին Ահապառութեան վերոյիշեալ Կանոնական Կոնդակի հակառակ դարձեալ անպակաս են ժողովրդեան կողմից բողոքագրութիւններ, որով խնդրում են հեռացնել իւրեանց եկեղեցւոց իւրեանց քահանայն եւ տալ նորա փոխանակ մի այլը՝ կարգադրեց եւ ապագայում այդ տեսակ անտեղի բողոքագրութեանց առաջն առնելու համար հրամանագրեց ամենայն վիճակաւոր Առաջնորդաց, Թեմական Ատենից, Յաջորդաց եւ Հոգեւոր կառավարութեանց այսուհետեւ ի նկատի ունենալ, որ երբ ժողովուրդը խնդրագրութեամբ կղիմէ իրանց, մի գալիք՝ քահանայ ձեռնադրել տալու համար՝ Ազգիս Ահապառ Հայրապետի Կանոնական Կոնդակի համաձայն պահանջեն պարտաւորական ստորագրութիւն ինչպէս քահանայացուից, որով նա պարտաւորուի կալ՝ մնալ մինչեւ իւր կենաց վախճանը նոյն եկեղեցւոյ մէջ, որի վերայ ձեռնադրուած է ինքը եւ վարուի իւր ժողովրդեան հետ իրրեւ ճշմարիտ հայր ամենայն սիրով եւ քաղաքավարութեամբ, որով աւելի կարող է կրկնակի

շահուիլ, նայնպէս եւ ժողովրդից պահանջեն խոստմնագիր, որով պարտաւորուին նոքա քահանայացու դպրի ընտրութեանը մասնակցելու ժամանակ լինել անկողնադաշտ եւ անաչառ՝ եւ ընտրել այնպիսի անձն, որ իւր ուսմամբն ու առարկինի վարքովը վկայուած լինի, հաւատարման ելով ժողովրդեան, որ Նորին Ա. Սթաւրոփան Կանոնական Կոնգրակի հրահանգութեան համաձայն նա (ժողովուրդը) իրաւունք ունի ընտրել քահանայական կոչման համար արժանաւոր անձն եւ ներկայացնել նորան Քեմահան Ատենին կամ Հոգեւոր Կառավարութեանը, եւ այնուհետեւ չունի իրաւունք որպիսի եւ իցէ պատճառաւ նոյն քահանայի տեղափոխութիւնը պահանջել Հոգեւոր իշխանութիւնից, որը բոլորովին հակառակ է Հայաստանեայց եկեղեցւոյ կանոններին: Իսկ եթէ ինքն քահանայն անբաւականութեանց տեղիք կտայ, կարող է ժողովուրդը գիտել իւր մերձաւոր Հոգեւոր Քեմահան վարչութեանը եւ եթէ նորանից չի ստանալ բաւականութիւն, կարող է գիտել Սինօղին, բայց ի սորանից ժողովուրդը նոյն խոստմնագրի մէջ պէտք է պարտաւորուի ապահովել քահանայի տնտեսական կառավարութիւնը եկեղեցական կանոններից եւ քաղաքական օրէնքներից սահմանուած տուրքերով կամ վարեւահոգով, որպէս զի քահանայն աշխարհական աւելորդ եւ անվայելուչ զբաղմունքներից ազատ լինելով, կարողանայ իւր վսեմ պաշտօնը եւ պարտաւորութիւնները սրբութեամբ եւ անթերի կատարել:

Որ եւ էցէ ժողովուրդ մի քահանայացուի համար խնդրելու ժամանակ իւր խնդրագրութեան հետ պէտքէ ներկայացնէ Քեմ. Ատենից կամ Հոգ. Կառավարութեանց իւր խոստմնագիրը եւ քահանայացուի պարտաւորական պայմանագիրը՝ Ա. Սինօղին ուղարկելու համար:

Ահա ժողովրդեան խոստմնագրի եւ քահանայացուի պայմանագրի օրինակները:

ՊԱՐՏԱՆՈՐԱԿԱՆ ԽՈՍՏՄՆԱԳՐԻ ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆ.

Մեր ի ներքոյ ստորագրեալ ժողովրդականքս (այս անուն) զեղջ (այս անուն) դաւառի (այս անուն) նահանգի՝ համակամ յօժարութեամբ մերով ժողով զուսմանով՝ ի ներկայութեան Ցանուտեառն եւ օգնականաց Նորին՝ բազմութեամբ ձայնից անդամաց հասարակութեանս կազմեցաք զհե-

ազգայն համախոսական լերթին, զոր և առաջ մերձաւոր Թեմական Հոգեւոր Իշխանութեան մերոյ յիշան ապագայ գործադրութեան, որով պարտաւորիմք ըստ տուեալ մեզ իրաւանց ի Աւհարաւ Տ. Տ. Գեորգ Գ. Ասմազնիկոսեան ամենայն Հայոց և այնու իսկ ընտրեմք ամենայն անաշտառ լեւոմբ, անկողմնապահութեամբ և խղճութեամբ գործանաւորն ի կոչումն հոգեւոր և զփկայեալն առարկին ժարութ և ուսմամբ զղպիր (անուն և ազգանուն), զոր և ընդ խոստմնագրոյս և ընդ առանձին խնդրագրութեան հասարակութեան մերոյ առաջարկեմք ի անտրեմութիւն Թեմական Ատենին (կամ Հոգեւոր Առաքարութեան), միջնորդել Արեւիկն արժանացուցանել զնա սորազան աստիճանի քահանայութեան, իսկ այնուհետեւ մեք ընտրող ժողովուրդքս չունիմք իրաւունս որպիսի և իցէ պատճառաւ խնդրել ի Հոգեւոր Իշխանութեան մերմէ հետացուցացանել կամ տեղափոխել զքահանայն մեր, քանզի յետ ձեռնագրութեան քահանային մերոյ գաղարի իրաւունք ընտրողացս ի մասին պահանջելոյ զտեղափոխութիւն քահանային, և ըստ եկեղեցական կանոնաց տեղափոխելն զքահանայն յիւր եկեղեցւոյն՝ յայր վերայ ձեռնագրեցան՝ անկարելի է. իսկ լեւելքահանայն առ իմ տղայէ անբաւականութեան իմիք, յայն դէպս պարտեմք միայն դանդաղել Թեմական Հոգեւոր Իշխանութեան, և ի չբաւականանալն այնու, բողոքել ի Արեւիկն, Այլ և այսու դրովս պարտաւորիմք ապահովապէս պահպանել զքահանայն մեր սահմանեալն յեկեղեցական կանոնաց և ի քաղաքական օրինաց տրոք և վարելահոգովք, որպէս զի՝ քահանայն կարացէ անդրադ և ապահով լինել ի մասին անտեսական կառավարութեան, և անմերի կատարեացէ զպաշտան իւր սուրբ, ի հաստատութիւն բանից մերոյ ստորագրելք և առաջ վաւերացուցանել Տանուտեառն մերոյ:

Ի 18 . . . ամի (այս անուն) զիւղ:

ԽՈՍՏԱՐՆԵԳԻՐ ՔԱՆԱԿԱՅՈՒ ԴՊՐԻ ԿՈՂՄԻՑ.

Եւ ի ստորագրեալս (այս անուն) զեղջ բնակիչ զպիր (անուն և ազգանուն) տամ զայս զիր Թեմական Ատենի (կամ Հոգեւոր Առաքարութեան) առ այն լեւելք այսու պարտաւորիմք իմով յաժարութեամբ և ուրախեմ յետ յաջողութեամբն Աստուծոյ արժանանալոյ սորազան աստիճանի քահանայութեան ի վերայ (այս անուն) եկեղեցւոյն մերս զեղջ, ցկեանս կալ և մնալ յեկեղեցւոյն՝ յայր վերայ ձեռնագրելոցս եմ, և ոչ երբեք վասն որ և իցէ պատճառաց խնդրել ի Հոգեւոր Իշխանութեան իմմէ զտեղափոխութիւն յայլ եկեղեցի, քաջ զիտեղով՝ զի՝ կանոնք եկեղեցւոյ մերոյ խստիւ արգելան զտեղափոխութիւն քահանայի, ուստի և անկարելի է, այլև խոստանամ բաւականանալ և շատանալ այնչափ տրոք և հոգովք ժողովրդեանս որքան եկեղեցական կանոնք և Արքունի օրինք սահմանեալ և յապրուստ քահանայից:

Եւ ոչ միայն այսչափ այլև ըստ պարտուց պաշտամանս յամենայն փոյլմ կալեալ, ջանալ և ծգնել վարել ընդ ժողովրդեանս ամենայն օրով:

և քաղաքավարութեամբ՝ օրինակ բարեաց լինելով ամենեցուն, և ըստ կարգութեանս փոյթ և խնամ՝ տանել բարոյական՝ մտաւոր և հարազատ դաստիարակութեան մանկանց ժողովրդեանս խնոյ՝ յորդորելով միշտ զնոսա յուսումն և ի կրթութիւն փութալ, և յամենայն դէպս բանիւ և արդեամբք օժանդակ գտանիլ Աստուածահաճոյ գործոց՝ անձամբ օրինակ տալով ժողովրդեանս:

Ահա թէ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ վարչական կազմակերպութիւնը ինչպէս ժողովրդականութեան սկզբունքներէ վերայ է հիմնուած: Անտարակոյս, եթէ Հայ ժողովուրդը, ինչպէս իրան վերաբերուող միւս եկեղեցական գործերի մէջ, նոյնպէս եւ այս իւր քահանայացուի ընտրութեանը մասնակցելուն մէջ իւր ազատ ելաւ՝ Բէրքի բարին գործ ածելու ջանք անէր, այն ժամանակ չէին յառաջանալ շատ մի խռովայոյց եւ ժողովրդեան խաղաղութիւնը վրդովող անախորժ գէպքեր եւ վայրատար չէին ծանրանալ: Հոգեւոր Իշխանութեան բազմաթիւ դրաւմանց բեռը: Այլ Հայ ժողովուրդը ողջախոհութեամբ թափանցէր Ազգիս ներկայ Վեհափառ Հայրապետի այս լրջամիտ եւ օրինաւոր կարգադրութեանց բարերար հետեւածաց խորքերը, եւ իւր քահանայացուի ընտրութեան գործում՝ առաջնորդուէր մի միւսն անկողմնասպասութիւնից եւ անաչառութիւնից եւ ոչ ալ եւ այլ առաջ շարժանքներէն՝ այս ու այն առաջիկա՝ Բեհա՛յն ճնշող ազդեցութեամբ, այն ժամանակ կընտրուէին անշուշտ ոչ թէ առաջնորդ ազգիկ, որոնք ձեռնադրուելուց քիչ ժամանակ յետոյ ժողովրդեան համար թէ՛ անօգուտ բեռն են, դառնում եւ թէ՛ խռովութեան առիթ: Այլ կընտրուէին ուսմամբ եւ վարք ու բարքով վկայեալ արժանաւոր անձինք, որով առիթ կտրուէր եկեղեցւոյ ամեն աստիճանի սոցաւարկուաց մրցել միմեանց հետ իւրեանց գիտութեամբ եւ քահանայատօյեւ բարքով՝ իւրեանց ժողովրդեան սէրն ու համակրութիւնը գրաւելու համար, եւ հետեւաբար քահանայական սուրբ կոչումը արժանաւորաց միայն մատչելի լինելով՝ կոտանար իւր վսեմ գիրքն ու նշանակութիւնը, որովհետեւ ժողովուրդը եւս տեսնելով իւր քահանային գիտութեան եւ բարոյականութեան աւելի բարձր աստիճանի վերայ կանգնած քան ինքը, լսելով եւ սովորելով նորա կենցաղավարութիւնից ու բերանից քրիստոնէական կեանքի օրինակներ, կը վերաբերուի նորա հետ ամենայն յարգանք իբրեւ իւր Հօր:

դատախարակչի եւ իբրեւ իւր հասարակական եւ մինչեւ անդամ ընտանեկան գործերում՝ առաջնորդի հետ:

Ահա ժողովրդեան այս ընտրողական իրաւունքները ի բարին չգործադրուելուցն է՝ որ անպակաս են այժմ՝ զանազան քաղաքներից ու գիւղերից ժողովրդական բողոքագրութիւնները եւ խնդիրները թէ՛ առ Ա. հ. հ. Հայրապետը եւ թէ՛ առ Ա. Արեւիկայի քահանայից տեղափոխութեան մասին: Ժամանակ է անտարբերութիւնից սթափուելու եւ աչալըջութեամբ վերաբերուելու ինչպէս գէտի ամեն ազգային—եկեղեցական գործերը, նոյնպէս եւ գէտի քահանայական խնդիրները. ինչ ժողովուրդ զգում է արժանաւոր քահանայի կարեւորութիւնն ու անհրաժեշտութիւնը, եւ անարժանի աւելորդութիւնն ու վնասակարութիւնը, թող ինքն իւր ձեռքով պատրաստէ իւր արժանաւոր քահանայացուն: Այժմի ժողովուրդ իւր արժանաւոր քահանայն չի փոխիլ անարժանի հետ, մանաւանդ թէ՛ վերջինս՝ ուր որ տեղափոխուի, աւելորդ ու վնասակար է:

* * *

Մեր սիրելի Ազգայնոց խորին ուշադրութեանը հրաւիրումենք Մայր Աթոռոյ Գեորգեան Ճեմարանի Տեսուչ Պ. Արշակ Նահապետեանի Ծանօթագրութիւնը, որը տպուած է անցեալ Նոյեմբեր և սոյն Դեկտեմբեր ամիսոց Արարատի ամսատետրերի մէջ, որով Յարգոյ Տեսուչը ղիմումէ Հայ ուսումնարանաց Հոգաբարձութեանց՝ ուսումնական խորհուրդների և հայ. — ազգային լուսաւորութեան ասպարիզում գործող անձանց աջակցութեանը՝ ոչ չայն ընդհանուր ծրագրի մէջ և ըստ միջոցների միջոցով յաջողութեամբ անցնելու համար: Խնդրելով նորանցից կամ ուղարկել յանուն Ճեմարանի պատրաստի ծրագիրներ և կամ յայտնել իւրեանց հայեացքները և պահանջները ազգային ուսումնարաններից:

Խմբագրութիւնս այսու կհրաւիրէ ամեն՝ հայկական ազգային լուսաւորութեան նուիրական գործով զբաղուողներին, որ ինչով և որչափ կարող է իւրաքանչիւր ուրիշ ամենայն Հայ ուսումնարանաց ծրագրներին միութիւն և բարեկաւ ու նպատակայարմար ուղղութիւն տալու գործում աջակցէ Յարգոյ Տեսուչ Պ. Արշակ Նահապետեանին և Գեորգեան Ճեմարանի ուսումնական խորհուրդին, որով մեծ ծառայութիւն արած կլինին ազգային կրթութեան գործին:

* * *